

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-9>

УДК 331.107.5:338.2

ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP IN THE CONTEXT OF IMPLEMENTING OF STATE ENVIRONMENTAL POLICY

Тарасенко Ірина Олексіївнадоктор економічних наук, професор,
Київський національний університет технологій та дизайну
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3626-4377>**Тарасенко Олексій Сергійович**кандидат економічних наук,
Київський національний університет технологій та дизайну
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3024-1385>**Tarasenko Iryna, Tarasenko Oleksiy**

Kyiv National University of Technology and Design

Державно-приватне партнерство розглянуто як механізм реалізації державної екологічної політики задля вирішення пріоритетних завдань відновлення природного середовища України в післявоєнному періоді. Доцільність застосування державно-приватного партнерства обґрунтовано з позицій інтересів держави, приватних партнерів та суспільства, враховуючи переваги та вигоди від такої взаємодії. Узагальнено умови реалізації проєктів партнерства держави і бізнесу у природоохоронній сфері, обґрунтовано основні етапи підготовки та реалізації проєктів державно-приватного партнерства. Систематизовано форми фінансування природоохоронних проєктів в контексті удосконалення державної екологічної політики. Зроблено висновок про необхідність удосконалення нормативно-правового, організаційного, законодавчого та кадрового забезпечення задля підвищення ефективності та результативності проєктів державно-приватного партнерства в координатах реалізації державної екологічної політики.

Ключові слова: державна екологічна політика, державно-приватне партнерство, форми фінансування природоохоронних проєктів, переваги реалізації проєктів державно-приватного партнерства.

Sustainable development, balanced use of natural resources, reduction of environmental risks and creation of conditions for environmental safety in Ukraine have been recognized as strategic development priorities, which corresponds to the chosen course for Ukraine's integration into the European Union. Due to the large-scale destruction and damage caused to Ukraine's environment as a result of military aggression by the Russian Federation, the consolidation of state and business capabilities is of particular importance. This requires the involvement of both investment resources of Ukrainian investors, as well as international funds and foreign donors. The public-private partnership (PPP) is considered as a mechanism for implementing the state environmental policy in order to solve the priority tasks of restoring the natural environment of Ukraine in the post-war period. Based on the analysis results of the international experience in implementing PPP projects, a conclusion has been made about the high efficiency and expediency of attracting external investment resources at the time of implementing complex large-scale projects in various industries. The feasibility of using public-private partnership has been justified from the standpoint of interests of all – the state, private partners and society, considering the interests of partners, advantages and benefits from such interaction. The conditions for implementing public-private partnership projects in the field of environmental protection have been summarized, the main stages of preparation and implementation of public-private partnership projects have been substantiated. The forms of financing nature protection projects in the context of improving the state environmental policy have been systematized. It has been established that the mechanism of public-private partnership should be considered as a supplement to the current mechanism of financing nature protection projects, considering its focus on meeting environmental, economic and social goals while simultaneously reducing the need for budgetary resources for financing the environmental sphere. The conclusion has been made about the need to improve: normative, legal, organizational, legislative and personnel support in order to increase

the efficiency and effectiveness of public-private partnership projects in the coordinates of implementing the state environmental policy; systems of motivational mechanisms for attracting entrepreneurial structures to partnership; improvement of approaches to risk management of PPP projects (business risks, risks of the state as a regulator of PPP relations and the state as an interaction partner, social risks).

Keywords: state environmental policy, public-private partnership, forms of financing environmental protection projects, advantages of implementing public-private partnership projects.

Постановка проблеми. Питання фінансування природоохоронних проектів та залучення додаткових джерел для відновлення екологічної ситуації після руйнувань, завданих військовою агресією з боку РФ, доцільно віднести до ключових завдань розвитку економіки України в повоєнному періоді. Наслідки для довкілля через руйнування та ушкодження критичної інфраструктури країни, екологічно небезпечних підприємств, є чинниками, які підвищили рівень природних і техногенних загроз та актуалізували дану проблему [1; 2]. Зазначені руйнування та збитки екологічного характеру доцільно кваліфікувати як прояви екоциду у відповідності до основних положень українського законодавства (стаття 441 Кримінального кодексу України) та міжнародного права [3; 4]. Зважаючи на масштаби завданої довкіллю України шкоди через військову агресію з боку РФ, яку повною мірою буде можливо оцінити після завершення військових дій, особливого значення набуває консолідація можливостей держави та бізнесу, залучаючи як інвестиційні ресурси українських інвесторів, так і міжнародних фондів та зарубіжних донорів. Тому, особливо актуальним стає завдання пошуку ефективних механізмів мобілізації ресурсів від різних джерел та розвиток системи фінансування екологічних програм, враховуючи стратегічні пріоритети, національні проблеми та існуючі можливості.

Зазначене визначає актуальність дослідження, обумовлює необхідність пошуку ефективних механізмів реалізації державної екологічної політики з урахуванням стратегічних пріоритетів та завдань післявоєнного відновлення України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сталий розвиток, збалансоване використання природних ресурсів, зниження екологічних ризиків та створення умов для безпеки довкілля в Україні визнано стратегічними пріоритетами розвитку, що відповідає обраному курсу на інтеграцію України до ЄС. Серед таких механізмів, які можуть бути задіяні в Україні для вирішення екологічних проблем та подолання наслідків військової агресії для навколишнього середовища України, найбільш ефективними слід вважати державні цільові

програми [5] та державно-приватне партнерство (далі – ДПП). На теперішній час в Україні затверджено та реалізується 2 державні цільові екологічні програми (ДЦЕП): ДЦЕП матеріально-технічного переоснащення національної гідрометеорологічної служби на 2022–2024 роки та ДЦЕП першочергових заходів приведення у безпечний стан об'єктів і майданчика колишнього уранового виробництва виробничого об'єднання «Придніпровський хімічний завод» на 2019–2023 роки [5]. Проте, зважаючи на масштаби збитків від військової агресії з боку РФ, завданих довкіллю, в післявоєнному періоді постане завдання пошуку додаткових механізмів реалізації та фінансування програмних заходів та проектів відновлення природного середовища територій, які постраждали від військових дій. Серед таких механізмів найбільш ефективним слід вважати ДПП.

Відповідно до Закону України «Про державно-приватне партнерство» [6] державно-приватне партнерство визначено як «співробітництво між державою Україна, Автономною Республікою Крим, територіальними громадами в особі відповідних державних органів та органів місцевого самоврядування (державними партнерами) та юридичними особами, крім державних та комунальних підприємств, або фізичними особами-підприємцями (приватними партнерами), що здійснюється на основі договору в порядку, встановленому цим Законом та іншими законодавчими актами, та відповідає ознакам державно-приватного партнерства, визначеним цим Законом». Законом України «Про державно-приватне партнерство» визначено основні ознаки, принципи та форми реалізації державно-приватного партнерства в Україні, умови для залучення приватного капіталу та урядів іноземних держав і міжнародних фінансово-кредитних організацій для реалізації відповідних проектів на договірній основі [6].

В Україні станом на 31.01.2022 року за даними Міністерства економіки України на умовах ДПП було укладено 193 договори, при цьому більшу частину договорів станом на 01.01.2022 року було віднесено до категорії тих, що не реалізуються або термін реалізації

яких закінчився [7]. Така ситуація в довоєнному періоді не може бути визнана як задовільна, а зважаючи на завдану довікілью України шкоду внаслідок бойових дій, спричинених військовою агресією з боку РФ, на ряді українських територій, потребує особливої уваги як з боку держави, так і з боку приватного сектора.

Аналіз міжнародного досвіду реалізації проєктів ДПП свідчить про високу ефективність та доцільність залучення зовнішніх інвестиційних ресурсів під час реалізації складних масштабних проєктів у різних галузях [8; 9]. Для ефективної реалізації проєктів ДПП в різних сферах в країнах ОЕСР створено спеціальні структури – центри (ради, асоціації, цільові групи, секретаріати, інститути) [10, с. 51–53]. Проте, незалежно від форми таких структур, їх основним завданням є інтеграція зусиль державного, приватного та академічного секторів з метою об'єднання ресурсного потенціалу, досягнень НТП та наукових здобутків для забезпечення високого рівня ефективності в процесі реалізації важливих для країни, окремих регіонів та територіальних громад природоохоронних проєктів.

Доцільність застосування державно-приватного партнерства вчені обґрунтовують перевагами, які отримують партнери в процесі такої взаємодії [11, с. 324; 12, с. 54; 13, с. 4–5]. Автори праці [11, с. 323] розглядають державно-приватне партнерство як альтернативу приватизації природних ресурсів державної і комунальної власності завдяки можливості об'єднання переваг державного і приватного секторів. Крім визнання переваг ДПП, Брайловський І.А. відзначає також існування перешкод (бар'єрів) для створення і реалізації проєктів державно-приватного партнерства [12, с. 55–56].

В практичному керівництві для органів державної влади щодо впровадження та реалізації ДПП при вирішенні інфраструктурних проєктів Делмон Джеффри робить висновок про необхідність створення сприятливого інвестиційного клімату, основними компонентами якого є: політична воля для підтримки механізму ДПП, законодавча і регулятивна система, яка створює можливості застосування механізму ДПП та його стимулювання; відбір, проєктування та розробка найбільш ефективних проєктів, що залежить від можливості визначення найбільш реалістичних і прийнятних саме для реалізації через механізм ДПП; стійкий потік доходів, який базується на фінансовій життєздатності проєкту, розподілі комерційних ризиків та захисті інвесторів від

ризиків, управління якими є більш ефективним з боку держави або концедента; залучення приватного фінансування за умови, якщо фінансові ринки спроможні надати необхідні інвестиції для фінансування проєкту ДПП протягом всього періоду його реалізації [14, с. 18–19].

Постановка завдання. Метою статті є дослідження умов реалізації проєктів державно-приватного партнерства в контексті удосконалення державної екологічної політики. У відповідності до мети було проаналізовано та узагальнено інтереси учасників ДПП та переваги, отримувані в результаті такої взаємодії, визначено зміст основних етапів реалізації ДПП як альтернативної форми фінансування екологічних проєктів пріоритетного характеру.

Виклад основного матеріалу. Аналіз переваг, які надає взаємодія держави і бізнесу через застосування механізму ДПП робить такі проєкти найбільш ефективними при реалізації стратегічних інтересів держави в екологічній сфері. Важливою умовою при цьому є відповідність проєктів ДПП екологічній політиці держави та цілям сталого розвитку.

В табл. 1 узагальнено умови реалізації проєктів ДПП у природоохоронній сфері, де, зокрема, визначено обв'язки, інтереси та переваги партнерства держави і бізнесу. В процесі реалізації проєктів ДПП в екологічній сфері важливе значення має врахування відносин власності, що регламентується Законом України «Про державно-приватне партнерство» [6]. Відповідно до статті 7 цього Закону [6] визначаються умови щодо користування (управління) об'єктами ДПП та збереження права власності, а саме – неможливість передачі приватному партнеру в постійне розпорядження державної власності, використання об'єктів, щодо яких прийнято рішення про приватизацію, а також приватизації об'єктів державно-приватного партнерства протягом усього строку здійснення державно-приватного партнерства, інші умови. Отже, механізм ДПП доцільно розглядати як доповнення до діючого механізму фінансування природоохоронних проєктів, зважаючи на його націленість на задоволення екологічних, економічних та соціальних цілей при одночасному зменшенні потреби у бюджетних ресурсах для фінансування екологічної сфери.

Для бізнес-партнерів участь у проєктах ДПП в екологічній сфері доцільно також розглядати з позицій досягнення економічних вигід через призму реалізації принципів соці-

альної відповідальності завдяки формуванню позитивного іміджу учасника такої взаємодії.

Брайловський І. А., досліджуючи переваги та інтереси суб'єктів ДПП [12, с. 55–56], обґрунтовує як чинники (переваги), які спонукають органи влади до ДПП, так і бар'єри для створення і ефективного функціонування таких проєктів, серед яких відзначає: недосконалість законодавчої бази для ДПП, зокрема щодо проведення конкурсного відбору приватних партнерів; нестабільність регуляторного середовища; брак політичної волі у відповідного органу влади щодо ініціювання та реалізації ДПП; незадоволеність з боку стейкхолдерів процесом та результатами проєктів ДПП; недосконалість системи фінансових стимулів, неефективний розподіл ризиків та функцій між партнерами; створення надмірних ризиків для довкілля. Зазначене підтверджує актуальність даної тематики та необхідність розвитку і удосконалення механізму ДПП як способу вирішення проблем в екологічній сфері за умови дефіциту фінансових ресурсів держави.

Реалізація проєктів ДПП передбачає використання таких *основних форм* [6]: концесійний договір стосовно до природоохоронних об'єктів; договір управління майном; договір про спільну діяльність; інші договори. На основі узагальнення принципів, форм та напрямів реалізації ДПП, основними етапами здійснення ДПП у природоохоронній сфері доцільно визначити такі:

Пошук потенційних приватних партнерів, який може здійснювати як централізовано Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, регіональні адміністрації, так і інші суб'єкти ДПП. Відповідно до існуючої практики реалізації державно-приватного партнерства передбачається, що потенційні приватні партнери обирають проєкт і формують заявку на участь в конкурсі з метою підписання договору, якщо його предмет відповідає інтересам усіх сторін та задовольняє їх очікуванням за показниками ефективності (бюджетної – для держави, підприємницької – для бізнес-партнера, соціальної та екологічної – для суспільства, конкретного стейкхолдера).

Оцінка відповідності проєкту цілям сталого розвитку, стратегічним інтересам суб'єктів ДПП – держави, бізнес-партнера, територіальної громади, інших суб'єктів. До особливостей проєктів ДПП з позицій зацікавлених сторін у екологічній сфері, враховуючи результати наукових досліджень у цій

предметній області, доцільно віднести такі: (1) різноспрямованість інтересів та очікувань від реалізації цих проєктів з боку різних груп стейкхолдерів (держави, бізнес-партнерів, третіх осіб), що впливає на процес та строки узгодження проєктів ДПП; (2) екологічна та соціальна значимість природоохоронних проєктів, яка повинна оцінюватися і враховуватися державою при їх відборі; (3) пріоритетність нефінансових показників, які потрібно оцінювати в процесі аналізу ефективності та результативності проєктів ДПП, що ускладнює загальну оцінку результатів їх реалізації; (4) відповідність цілей проєктів ДПП в екологічній сфері цілям соціально відповідальної діяльності, що є мотивуючим фактором для бізнес-партнерів та інших суб'єктів цього процесу, які в такому випадку реалізують філантропічну форму соціальної відповідальності.

Дослідження показали, що досягнення зазначених цілей може бути обмежене можливостями приватного партнера або умовами та чинниками мікро- та макросередовища: суб'єкти господарювання підтримують певний рівень прибутковості заради досягнення визначених цілей – залучення інвесторів, забезпечення стабільності заробітної плати працівників та збереження і створення робочих місць, дотримання соціальних гарантій. Це досягається шляхом сплати податків, створення нових продуктів, здійснення інвестицій в розвиток виробництва та соціальної сфери. В той же час, реалізація програм, спрямованих на покращення екологічної ситуації в регіоні розташування підприємства, створення нових робочих місць, відноситься до завдань уряду та спеціально утворених неурядових організацій. Тобто за умови недостатності бюджетних коштів вирішення цих завдань потребує консолідації зусиль усіх зацікавлених сторін, що вирішується через використання для цих цілей можливостей ДПП.

Переговори з потенційними партнерами, розподіл ролей між учасниками в рамках ДПП-проєкту. Підписання договору про державно-приватне партнерство між учасниками. Завданням даного етапу є формування пропозицій про партнерську взаємодію (співпрацю) між державою (в особі Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України) та приватним партнером, в разі згоди або з ініціативи якого формується і підписується договір, що містить детальну інформацію про предмет договору. В договорі також повинні бути відображені: державні стимули та пільги для приватного партнера (наприклад,

Таблиця 1

Обов'язки та вигоди суб'єктів державно-приватного партнерства у екологічній сфері

Державно-приватне партнерство в природоохоронній сфері	
Держава	Приватний партнер
<i>Обов'язки</i>	
законодавче регулювання, стимулювання, організація, моніторинг, контроль	покращення якості продукції (послуг), забезпечення відповідності екологічним стандартам; підвищення екологічного рівня виробництва (продукції); модернізація та оновлення основних засобів природоохоронного призначення; реалізація інвестиційних проєктів природоохоронного призначення, розробка чистих технологій, виробництво продукції з покращеними властивостями; сертифікація виробництва (продукції, послуг) на відповідність екологічним стандартам; інші
<i>Інтереси</i>	
підвищення ефективності витрат з інвестування та утримання державного (комунального) майна завдяки залученню приватних партнерів; поповнення державного та місцевого бюджетів за рахунок надходжень від концесійних (орендних) платежів; розподіл ризиків між державою і приватним сектором; поліпшення якості довкілля, рівня соціально-економічної результативності; зменшення бюджетних видатків на розвиток інфраструктури; прискорення будівництва нових об'єктів природоохоронного призначення; диверсифікація джерел фінансування через посередництво бізнес-структур	досягнення економічних вигід через призму реалізації принципів соціальної відповідальності; формування позитивного іміджу як учасника взаємодії при реалізації проєктів ДПП; зменшення витрат, пов'язаних з утриманням та експлуатацією обладнання, їх скорочення за рахунок економії на масштабах виробництва, впровадження інновацій, гнучкої системи постачання або скорочення накладних витрат
<i>Переваги ДПП</i>	
вирішення системних проблем еколого-економічного характеру та важливих соціально-економічних, екологічних, інфраструктурних та інших завдань розвитку країни (регіонів); зменшення видаткової частини державного та місцевого бюджету; сприяння реформуванню державного сектора; збільшення кількості реалізованих інвестиційних проєктів з високим рівнем ефективності; залучення недержавних,	можливості використання експертизи щодо менеджменту великих проєктів; отримання доступу до запровадження сучасних технологій, розроблених чи придбаних в процесі реалізації проєктів ДПП; доступ до ресурсів природного сектора, де монополістом є держава, можливість вибору проєктів екологічного спрямування, отримання прямої державної підтримки у формі повних гарантій та участі через отримання контрольного пакету акцій,
зокрема іноземних інвестицій у розвиток природогосподарчих об'єктів, розширення можливостей контролю за дотриманням екологічних норм і стандартів, збільшення податкових надходжень (екологічних) та інших виплат (рентних платежів)	доступ до додаткових фінансових ресурсів під державні гарантії або на умовах пільгового кредитування, можливість отримання дотацій та зниження податкового тиску в процесі реалізації екологічних інноваційних проєктів
<i>Взаємні вигоди</i>	
розподіл ризиків і відповідальності між партнерами в процесі реалізації проєктів еколого-інноваційного характеру; досягнення синергетичного ефекту в результаті взаємодії держави і бізнесу; зменшення корупційних дій та іншої незаконної практики на усіх етапах реалізації проєкту ДПП; використання інноваційних управлінських технологій в системі проєктного менеджменту, підвищення рівня конкуренції, інноваційної та інвестиційної активності, подальший розвиток механізмів соціально-екологічної відповідальності	

Джерело: побудовано авторами за даними [6; 11; 12]

податкові); порядок фінансування наукових досліджень; механізм відшкодування витрат третім особам, які залучаються до виконання проекту; права і зобов'язання сторін, термін дії договору. Для забезпечення ефективності функціонування ДПП необхідно структурувати, систематизувати та юридично забезпечити роботу, пов'язану з реалізацією проектів ДПП на усіх етапах.

Залучення третіх осіб (виконавців наукових досліджень, інших зацікавлених сторін) та підписання з ними договорів. Залежно від предмету договору про ДПП та його умов визначаються треті особи, на користь (або за участі) яких відбувається виконання проекту ДПП (якщо умовами договору передбачено виконання наукових досліджень, то до співпраці залучаються також наукові та науково-педагогічні працівники відповідних наукових установ та (або) ЗВО).

Моніторинг і контроль результатів реалізації проекту в рамках ДПП. Оцінка екологічної і соціально-економічної результативності та ефективності реалізації проекту. Відповідно до основних принципів державно-приватного партнерства, які визначені Законом України «Про державно-приватне партнерство» [6], відповідальність за ефективність проектів ДПП покладається на державу (у випадку проектів природоохоронного призначення – в особі Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України), місцеві адміністрації, які виконують функції контролю, управління та регулювання взаємовідносин між суб'єктами ДПП на довгостроковій основі. При цьому договором про державно-приватне партнерство можуть бути передбачені система стимулів (в разі виконання умов договору) та санкцій (за умови їх невиконання).

Для фінансування проектів ДПП можуть використовуватися кошти з таких альтернативних джерел: фінансових ресурсів приватного партнера; фінансових ресурсів, запозичених в установленому порядку; коштів державного та місцевих бюджетів; інших джерел, не заборонених законодавством [6]. Таке поєднання джерел фінансових ресурсів сприяє підвищенню ефективності використання бюджетних коштів, зацікавленості в результатах ДПП усіх суб'єктів такого партнерства, можливості залучення до їх виконання науковців та інших професіоналів, що мають досвід роботи у відповідній сфері. На рис. 1 наведено авторське бачення альтернативних форм фінансування природоохоронних проектів в контексті удосконалення державної екологічної політики.

Встановлено, що для підвищення ефективності процесу реалізації проектів ДПП природоохоронного призначення потребується удосконалення таких видів забезпечення цього процесу: (1) нормативно-правового та організаційного щодо: надання гарантій суб'єктам державно-приватного партнерства в процесі реалізації проектів ДПП; управління частиною ризиків; підтримку економічно неефективних, але суспільно важливих проектів; розробку типових договорів кредитування та державно-приватного партнерства; (2) законодавчого – за наявності діючого Закону України «Про державно-приватне партнерство», в процесі реалізації державної фінансової політики в екологічній сфері необхідно передбачити внесення змін до Податкового кодексу України з метою регламентації звільнення від податків частини прибутку або запровадження умов пільгового оподаткування приватних партнерів, які інвестують кошти на умовах ДПП; (3) кадрового – залучення до роботи в процесі формування державної екологічної та фінансової політики досвідчених, компетентних, відповідальних юристів, екологів та економістів, фахівців інших спеціальностей як необхідної умови її ефективності.

Висновки. За результатами проведеного дослідження зроблено висновки, що до заходів і умов підвищення ефективності процесу імплементації проектів ДПП в екологічній сфері в процесі реалізації державної екологічної політики доцільно віднести: удосконалення організаційного, юридичного, методичного та ресурсного забезпечення процесів у сфері управління ДПП; розвиток мотиваційних механізмів для залучення підприємницьких структур до партнерства; удосконалення нормативно-правового забезпечення, яким регулюються відносини у сфері ДПП, з метою надання бізнес-партнерам гарантій та пільг, у тому числі податкових; запровадження сучасних методів управління ризиками проектів ДПП (бізнес-ризиками, ризиками держави як регулятора відносин ДПП та держави як партнера по взаємодії, соціальними ризиками); поліпшення кадрового забезпечення через залучення до роботи в процесі реалізації проектів ДПП досвідчених, компетентних, відповідальних фахівців. Підвищення ефективності державної екологічної політики може бути досягнуто за умови взаємодії державних органів і бізнесу задля досягнення цілей сталого розвитку та післявоєнного відновлення України на основі реалізації механізму державно-приватного партнерства.

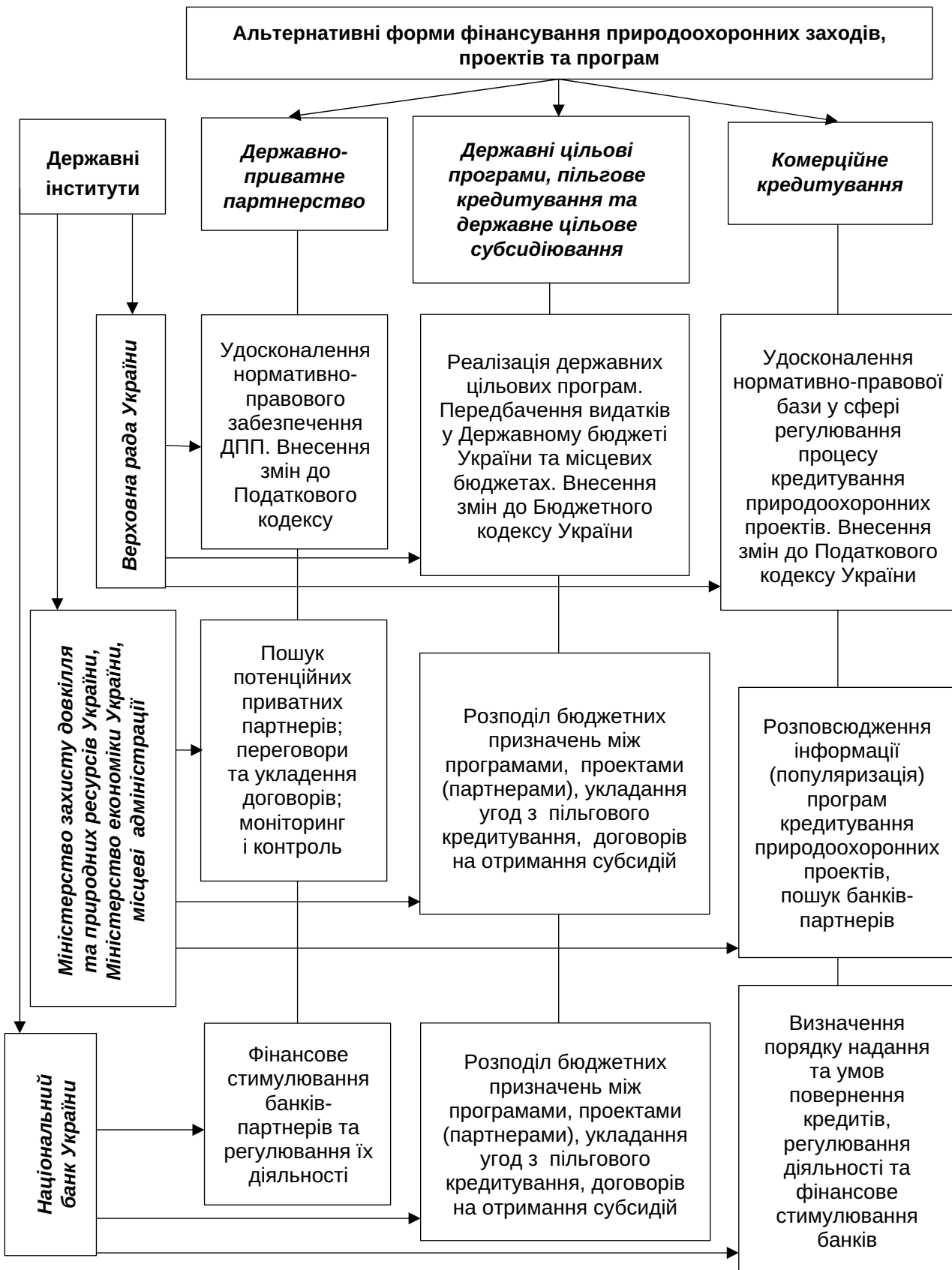

Рис. 1. Альтернативні форми фінансування природоохоронних проектів (програм) в контексті удосконалення державної екологічної політики

Джерело: розроблено авторами

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Іванюта С. Про наслідки широкомасштабної збройної агресії для екологічної безпеки України. *Центр безпекових досліджень НІСД*. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-04/ecosafety-war-22-2.pdf> (дата звернення: 27.08.2022).
2. Ключові наслідки для довкілля від російської агресії в Україні 24 лютого – 31 березня 2022 року. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. URL: <https://mepr.gov.ua/news/39097.html> (дата звернення: 20.08.2022).
3. Екоцид: наслідки і ціна російської агресії. URL: <https://eco.rayon.in.ua/topics/506221-ekotsid-naslidki-i-tsina-rosiyskoi-agresii> (дата звернення: 15.08.2022).
4. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III (*Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 27.09.2022).
5. Міністерство економіки України. Державні цільові програми. URL: <https://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=DerzhavniTsiloviProgrami> (дата звернення: 22.10.2022).
6. Про державно-приватне партнерство: Закон України від 01.07.2010 № 2404-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-vi#Text> (дата звернення: 27.10.2022).
7. Міністерство економіки України. Проекти державно-приватного партнерства. Стан здійснення ДПП в Україні. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=9fc90c5e-2f7b-44b2-8bf1-1ffb7ee1be26&title=StanZdiisnenniaDppvUkraini> (дата звернення: 27.08.2022).
8. Зуєва Ю. Закордонні кейси з ДПП. *Юридична газета online*. 2020. № 1 (707). URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/derzhavnoprivatne-partnerstvo/zakordonni-keysi-z-dpp-porivnyuialniy-analiz.html> (дата звернення: 20.08.2022).
9. Александрова М. М., Довгалюк В. В. Державно-приватне партнерство в соціальній сфері. *Електронне видання «Державне управління: удосконалення та розвиток»*. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/8_2019/25.pdf (дата звернення: 21.09.2022).
10. Слободянюк Н. О. Зарубіжний досвід стратегічного державно-приватного партнерства в інвестиційній сфері. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 13. С. 49–53. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/13_2016/9.pdf (дата звернення: 17.08.2022).
11. Мішеніна Н. В., Ярова І. Є., Мішеніна Г. А. Розвиток механізмів державно-приватного партнерства у сфері природогосподарювання в умовах децентралізації. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2017. № 1. С. 319–329. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/65277/1/Mishenina_Yarova_Mishenina_MMI_2017_1.pdf;jsessionid=DF5B4E61C12E0248CB3A36BCAFE4A7B2 (дата звернення: 23.07.2022).
12. Брайловський І. А. Інтереси та переваги держави в проектах державно-приватного партнерства. *Економічний аналіз*. 2013. Том 14. № 2. С. 52–57. URL: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/288/97> (дата звернення: 09.09.2022).
13. Голян В. Державно-приватне партнерство як базова інституціональна передумова капіталізації природних ресурсів в умовах децентралізації. *Економіст*. 2015. № 9. С. 4–7.
14. Делмон Джеффри. Государственно-частное партнерство в инфраструктуре: практическое руководство для органов государственной власти. Астана : ИЦ «Апельсин», 2010. 261 с.

REFERENCES:

1. Ivaniuta S. Pro naslidky shyrokomasshtabnoi zbroinoi ahresii dlia ekolohichnoi bezpeky Ukrainy [On the consequences of large-scale armed aggression for the ecological security of Ukraine]. Tsentr bezpekovykh doslidzhen NISD – Center for security studies of NISD. Available at: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-04/ecosafety-war-22-2.pdf> (accessed August 27, 2022).
2. Kliuchovi naslidky dlia dovkillia vid rosiiskoi ahresii v Ukraini 24 liutoho – 31 bereznia 2022 roku [Key environmental consequences of Russian aggression in Ukraine February 24 – March 31, 2022]. Ministerstvo zakhystu dovkillia ta pryrodnykh resursiv Ukrainy – Ministry of Environmental Protection and Natural Resources of Ukraine. Available at: <https://mepr.gov.ua/news/39097.html> (accessed August 20, 2022).
3. Ekotsyd: naslidky i tsina rosiiskoi ahresii [Ecocide: consequences and price of Russian aggression]. Available at: <https://eco.rayon.in.ua/topics/506221-ekotsid-naslidki-i-tsina-rosiyskoi-agresii> (accessed August 15, 2022).
4. Kryminalnyi kodeks Ukrainy vid 05.04.2001 r. № 2341-III [Criminal Code of Ukraine dated April 5, 2001, vol. 2341-III] (Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2001. vol. 25–26. pp. 131). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (accessed September 27, 2022).
5. Ministerstvo ekonomiky Ukrainy. Derzhavni tsilovi prohramy [Ministry of Economy of Ukraine. State targeted programs]. Available at: <https://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=DerzhavniTsiloviProgrami> (accessed October 5, 2022).

6. Pro derzhavno-pryvatne partnerstvo: Zakon Ukrainy vid 01.07.2010 № 2404-VI [On public-private partnership: Law of Ukraine dated July 1, 2010 vol. 2404-VI]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-vi#Text> (accessed October 27, 2022).

7. Ministerstvo ekonomiky Ukrainy. Proekty derzhavno-pryvatnoho partnerstva. Stan zdiisnennia DPP v Ukraini [Ministry of Economy of Ukraine. Public-private partnership projects. The status of PPP implementation in Ukraine]. Available at: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=9fc90c5e-2f7b-44b2-8bf1-1ffb7ee-1be26&title=StanZdiisnenniaDppVUkraini> (accessed August 27, 2022).

8. Zueva Yu. (2020). Zakordonni keisy z DPP [Закордонні кейси з ДПП]. Yurydychna hazeta online – Legal newspaper online. vol. 1 (707). Available at: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/derzhavnoprivatne-partnerstvo/zakordonni-keisy-z-dpp-porivnyalniy-analiz.html> (accessed August 8, 2022).

9. Aleksandrova M. M., Dovhaliuk V. V. Derzhavno-pryvatne partnerstvo v sotsialnii sferi [Public-private partnership in the social sphere]. Elektronne vydannia «Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok» – Electronic publication "Public administration: improvement and development". Available at: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/8_2019/25.pdf (accessed September 21, 2022).

10. Slobodianiuk N. O. (2016) Zarubizhnyi dosvid stratehichnoho derzhavno-pryvatnoho partnerstva v investytsiini sferi [Foreign experience of strategic public-private partnership in the investment sphere]. *Investytsii: praktyka ta dosvid – Investments: practice and experience*, vol. 13, pp. 49–53. Available at: http://www.investplan.com.ua/pdf/13_2016/9.pdf (accessed August 17, 2022).

11. Mishenina N. V., Yarova I. Ie., Mishenina H. A. (2017) Rozvytok mekhanizmiv derzhavno-pryvatnoho partnerstva u sferi pryrodohospodariuvannia v umovakh detsentralizatsii [Development of public-private partnership mechanisms in the field of environmental management in conditions of decentralization]. *Marketynh i menedzhment innovatsii – Marketing and innovation management*, vol. 1, pp. 319–329. Available at: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/65277/1/Mishenina_Yarova_Mishenina_MMI_2017_1.pdf;jsessionid=DF-5B4E61C12E0248CB3A36BCAFE4A7B2 (accessed July 07, 2022).

12. Brailovskyi I. A. (2013) Interesy ta perevahy derzhavy v proektakh derzhavno-pryvatnoho partnerstva [The interests and advantages of the state in public-private partnership projects]. *Ekonomichnyi analiz – Economic analysis*, Volume 14. No. 2. P. 52–57. Available at: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/288/97> (accessed September 09, 2022).

13. Holian V. (2015) Derzhavno-pryvatne partnerstvo yak bazova instytutsionalna peredumova kapitalizatsii pryrodnykh resursiv v umovakh detsentralizatsii [Public-private partnership as a basic institutional prerequisite for the capitalization of natural resources in conditions of decentralization]. *Ekonomist – Economist*, vol. 9, pp. 4–7. (in Ukrainian).

14. Delmon DzhEFFRY (2010) Hosudarstvenno-chastnoe partnerstvo v ynfrastrukture: praktycheskoe rukovodstvo dlia orhanov hosudarstvennoi vlasty [Public-Private Partnerships in Infrastructure: A Practical Guide for Public Authorities]. Astana: IC "Orange", 261 p. (in Russian).